dr hab. Agnieszka Skóra, prof. UWM
Katedra Postępowania Administracyjnego
i Sądownictwa Administracyjnego
WPiA UWM w Olsztynie

R e c e n z j a

rozprawy doktorskiej **mgr Wiktorii Raczyńskiej**

pt. "Public participation procedure in the new Ukrainian legal framework on environmental impact assessment in the light of the requirements of international, EU and Polish law"

„Procedura udziału społeczeństwa w nowej regulacji prawnej ocen oddziaływania na środowisko przedsięwzięć na Ukrainie w świetle wymagań prawa międzynarodowego, unijnego i polskiego"

(Opole 2020, ss. 318),

przygotowanej pod kierunkiem **dra hab. Zbigniewa Bukowskiego, dra Jerzego Jendroński**

Na podstawie art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. z 2017 r. poz. 1789 ze zm.) w związku art. 179 ust. 1 ustawy z dnia 3 lipca 2018 r. – Przepisy wprowadzające ustawę - Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2018 r. poz. 1669 ze zm.) oraz w zw. z § 6 ust. 3 rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 26 września 2016 r. w sprawie szczegółowego trybu i warunków przeprowadzania czynności w przewodach doktorskich, w postępowaniu habilitacyjnym oraz w postępowaniu o nadanie tytułu profesora (Dz. U. z 2018 r. poz. 261), w wykonaniu uchwały Rady Naukowej Uniwersytetu Opolskiego w Opolu z dnia 16 kwietnia 2020 r. o powołaniu recenzentów w przewodzie doktorskim mgr Wiktorii Raczyńskiej, przedkładam Radzie Naukowej recenzję sporządzoną na potrzeby powyższego przewodu doktorskiego.

1. Zasadność wyboru tematu rozprawy oraz identyfikacja problemu badawczego

Problematyka udziału społeczeństwa w postępowaniach dotyczących ocen oddziaływania na środowisko konkretnych przedsięwzięć mieści się na pograniczu prawa ochrony środowiska, prawa administracyjnego, europejskiego i prawa międzynarodowego. Rozwiązania legislacyjne w tym zakresie nie są stałe i ulegają zmianom na skutek uchwalania nowych aktów normatywnych, w tym aktów *soft law* (międzynarodowych, europejskich i krajowych), ich nowelizacji, oddziaływania orzecznictwa międzynarodowych i krajowych sądów i trybunałów oraz także podmiotów takich, jak niektóre organy administracji (tworzących nierzadko własną nieformalną „praktykę administracyjną"). Równolegle – na płaszczyźnie teoretycznej i praktycznej – pojawia się w tym zakresie nieustannie szereg problemów oraz wątpliwości interpretacyjnych, nierzadko o znacznym ciężarze gatunkowym.

Przedmiotem recenzowanej rozprawy jest ukazanie udziału społeczeństwa (*the public*) w nowej regulacji prawnej ocen oddziaływania na środowisko przedsięwzięć na Ukrainie w świetle wymagań prawa międzynarodowego, unijnego oraz polskiego. Zagadnienie to stanowi interesujące opracowanie monograficzne o charakterze prawnoporównawczym.

Współcześnie obserwować można tendencję (zapoczątkowaną w USA w latach 60. XX w.), stopniowego zwiększania udziału społeczeństwa w ocenie oddziaływania na środowisko, co powoduje, że znaczenie tej problematyki stale rośnie. Stąd wybór problematyki, będącej przedmiotem rozważań mgr Wiktorii Raczyńskiej, należy ocenić pozytywnie i uznać za uzasadniony w szczególności w świetle aktualnego stanu badań nauki prawa administracyjnego i prawa ochrony środowiska. Jest to zagadnienie doniosłe pod względem teoretycznym, a także ważne dla praktyki administracyjnej i sądowoadministracyjnej.

Uważam, że Doktorantka dokonała prawidłowej identyfikacji problemu badawczego, a próba jego rozwiązania (o czym w dalszej części recenzji) została dokonana za pomocą charakterystycznych i typowych dla nauki prawa metod badawczych. Autorka dostrzegła oraz poprawnie przedstawiła istotę, znaczenie oraz funkcje, jakie pełni analiza udziału społeczeństwa (*the public*) w nowej regulacji prawnej ocen oddziaływania na środowisko przedsięwzięć na Ukrainie. Dokonała tym samym udanego ujęcia specyfiki prawnej tej regulacji na tle rozwiązań polskich, prawa UE oraz prawa międzynarodowego.

Podsumowując: wybór tematu został dobrany trafnie, na co zapewne miała także wpływ zarówno pasja Doktorantki, jak i ogromna wiedza i doświadczenie Promotora oraz Promotora Pomocniczego.

2. Cele rozprawy oraz określenie przedmiotu i zakresu rozważań

Głównym celem rozprawy było omówienie istoty, uwarunkowań prawnych oraz przedstawienie najważniejszych instytucji materialnoprawnych i procesowych w zakresie procedury udziału społeczeństwa w nowej regulacji prawnej ocen oddziaływania na środowisko przedsięwzięć na Ukrainie w świetle wymagań prawa międzynarodowego, unijnego i polskiego. Podstawą prowadzonych rozważań jest m. in. stwierdzenie, w myśl którego udział społeczeństwa (*the public*) w ochronie środowiska jest warunkiem niezbędnym skuteczności tej ochrony oraz ważnym instrumentem ochrony praw jednostki i zasad państwa prawnego, stanowiąc także element społeczeństwa obywatelskiego (s. 6). Jest to stosunkowo nowa wartość w Europie wpisująca się w postulat *open government* (s. 6). Autorka trafnie dodaje, że udział społeczeństwa w ochronie środowiska zwykle przybiera postać procedur regulujących (w różny sposób w różnych państwach świata) oddziaływanie na środowisko (*EIA*), pomagając ukazać możliwe skutki planowanej działalności oraz sposoby złagodzenia tego wpływu na środowisko (s. 6).

Punktem wyjścia do rozważań podejmowanych w recenzowanej pracy są dwa podstawowe założenia (s. 26). Pierwszym z nich jest założenie, że kluczowymi elementami procedury udziału społeczeństwa w podejmowaniu decyzji środowiskowych dotyczących określonych przedsięwzięć są: wskazanie, jakim podmiotom przyznaje się uprawnienia proceduralne oraz jakie (i komu) powierzone są odpowiadające tym uprawnieniom obowiązki (kompetencje), a także merytoryczno-procesowy kontekst udziału społeczeństwa (procedury wymagające udziału społeczeństwa) oraz zarysowanie podstawowych zasad i etapów tego postępowania (s. 26).

Istotą drugiego założenia jest, że udział społeczeństwa w podejmowaniu decyzji środowiskowych dotyczących określonych przedsięwzięć odbywa się zwykle w ramach (mniej lub bardziej) skodyfikowanych procedur oddziaływania na środowisko, a zatem podstawowe instytucje wyłaniające się na tle procedury udziału społeczeństwa w podejmowaniu tych decyzji należy postrzegać w tym właśnie (mniej lub bardziej) sformalizowanym kontekście. Podzielam także stwierdzenie Doktorantki, że oba założenia się na tyle powszechnie akceptowane, że nie wymagają szerszego merytorycznego uzasadnienia (s. 26).

W ramach poczynionych uwag, pierwszą hipotezą badawczą – jaką przyjmuje mgr Wiktoria Raczyńska – jest założenie, że o ile deklarowanym celem odpowiednich przepisów m. in. dyrektywy 2011/92/UE, ustawodawstwa polskiego i ukraińskiego jest implementacja postanowień Konwencji z Aarhus (*Convention on access to information, public participation*

in decision-making and access to justice in environmental matters done at Aarhus, Denmark, on 25 June 1998, Dz. U. z 2003 r., nr 78 poz. 706), to istnieją między nimi pewne różnice. Ponadto w przypadkach, w których przepisy dyrektywy 2011/92/UE wydają się nie w pełni zgodne z wymogami Konwencji z Aarhus - podejście przyjęte w ustawodawstwie ukraińskim wydaje się być bliższe wymaganiom konwencji z Aarhus, niż z wymaganiom dyrektywy 2011/92/UE (s. 26).

Druga hipoteza badawcza – oparta na poglądach wyrażonych w literaturze przedmiotu – zakłada, że art. 6 Konwencji z Aarhus regulujący udział społeczeństwa (*the public*) w podejmowaniu decyzji środowiskowych dotyczących konkretnych przedsięwzięć (*public participation in decisions on specific activities*) został zaprojektowany tak, aby pasował do zachodniego modelu oceny oddziaływania na środowisko, w którym to organ właściwy do podjęcia decyzji o zezwoleniu na konkretne przedsięwzięcie oddziałujące na środowisko jest również odpowiedzialny za przeprowadzenie procedury udziału społeczeństwa i należytego uwzględnienie jego wyników. Skutkowało to tym, że poprzedni (tj. przed wejściem w życie ustawy z 23 maja 2017 r. o ocenie oddziaływania na środowisko, dalej: ukraińska u.o.ś.) ukraiński system udziału społeczeństwa w podejmowaniu decyzji środowiskowych dotyczących konkretnych przedsięwzięć nie był zgodny z wymogami konwencji z Aarhus. Było on bowiem „zakorzeniony" w instytucji tzw. państwowej ekspertyzy ekologicznej oraz procedurze OVOS (*OVOS / expertiza*), w którym to wnioskodawca (nie organ administracji/inny organ państwa) był przede wszystkim odpowiedzialny za zapewnienie udziału społeczeństwa w procedurze i należyte uwzględnienie jej wyników (s. 27).

Trzecia hipoteza badawcza – wyrażona w pracy – zakłada, że zgodnie z intencją autorów ukraińskiej u.o.ś. z 2017 r., akt ten zapewnia ramy prawne dla modelu oceny oddziaływania na środowisko i udziału społeczeństwa w oparciu o zachodni model oceny oddziaływania na środowisko i zasadniczo jest zgodny z odpowiednimi postanowieniami art. 6 Konwencji z Aarhus.

Istotą czwartej hipotezy badawczej jest założenie, że – o ile nowe ramy oceny oddziaływania na środowisko i partycypacji społecznej na Ukrainie oparte są na zachodnim modelu oceny oddziaływania na środowisko i do pewnego stopnia podążają za niektórymi rozwiązaniami przyjętymi w Polsce – jednak przyjmują one cechy charakterystyczne dla ukraińskiego systemu prawnego (s. 27). Źródłem niektórych z tych cech jest tradycja; inne uwarunkowania należy uznać za całkowicie nowe w ukraińskich porządku prawnym. Podzielam też zdanie Autorki, że niektóre z nich można uznać za innowacyjne i ocenić pozytywnie (s. 27 i n.).

Mogę zatem stwierdzić, że cele i hipotezy badawcze zostały w sposób właściwy wyznaczone w stosunku do przedmiotu prowadzonych badań i zakresu rozważań. Jednocześnie Doktorantka określiła je w sposób jasny i precyzyjny.

Z tak wyodrębnionymi celami podstawowym korespondują cele cząstkowe, wyodrębnione w każdym z 8 merytorycznych rozdziałów (pomijam tu pełniący funkcję wstępu Rozdział 1 i Rozdział 10 będący *de facto* zbiorem wniosków o charakterze podsumowującym).

W pracy poddano analizie wszystkie podstawowe zagadnienia, które są istotne z punktu widzenia kompleksowego omówienia tytułowej instytucji prawnej. Kryterium wyczerpującej i pełnej charakterystyki problemu naukowego będącego przedmiotem dysertacji zostało więc zasadniczo spełnione.

3. Ocena przyjętych metod badawczych

Podstawową metodą badawczą, zastosowaną przez Doktorantkę, stanowi metoda analizy formalno-dogmatycznej (s. 24). Wyraża się ona w analizie różnej rangi aktów normatywnych: prawnomiędzynarodowych (jak Konwencja z Aarhuss, Konwencja z Espoo), aktów normatywnych UE oraz prawodawstwa polskiego i ukraińskiego. Autorka umiejętnie i sprawnie zastosowała powyższą metodę w zakresie rekonstrukcji koniecznych elementów istoty, charakteru prawnego, funkcji i podstawowych instytucji procedury udziału społeczeństwa w nowej regulacji prawnej ocen oddziaływania na środowisko przedsięwzięć na Ukrainie jako nowej i - w części odrębnej, w części zbieżnej z prawem międzynarodowym, UE oraz wzorowanym na prawie polskim – „fragmencie" prawa pozytywnego. Duże znaczenie w pracy należy także przypisać – jakkolwiek Doktorantka *expressis verbis* tego nie artykułuje – zastosowaniu elementów metody prawnoporównawczej (np. s. 24 i n.), co zasługuje na pozytywną ocenę.

Podsumowując: zastosowane metody badawcze są adekwatne i wystarczające do prawidłowego prowadzenia wywodu dysertacyjnego z zakresu nauki prawa administracyjnego i prawa ochrony środowiska.

4. Konstrukcja, układ pracy i jej treść

Konstrukcja pracy ma podstawowe znaczenie dla oceny czy problemy badawcze – poruszane w rozprawie – zostały prawidłowo wyodrębnione i nazwane, czy pozostają wobec siebie w logicznej relacji i konsekwentnie po sobie „następują". Moim zdaniem, pod względem

struktury wewnętrznej dysertację należy uznać za właściwie skonstruowaną – a w kontekście podziału treści – za zachowaną w odpowiednich proporcjach.

Recenzowana rozprawa składa się z dziesięciu rozdziałów, z których pierwszy pełni funkcję wstępu (*Introduction*) i a ostatni stanowi wnioski końcowe (*Conclusions*).

Pierwsza merytoryczna część pracy (Rozdział 2: *Environmental impact assessment as an institution of environmental law*) poświęcona została zagadnieniom oceny oddziaływania na środowisko jako instytucji prawa ochrony środowiska i przedstawia – jak *expressis verbis* wskazuje Doktorantka – kamienie milowe historycznego rozwoju międzynarodowego, europejskiego, polskiego i ukraińskiego prawa ochrony oddziaływania na środowisko oraz przedstawia aktualny stan prawny w tym zakresie (s. 31 i n.). Podzielić należy pogląd mgr Wiktorii Raczyńskiej, że rozwój procedur oddziałujących na środowisko z aktywnym udziałem społeczeństwa ma swój rodowód w prawie USA w latach 60. XX w. (s. 31-32). Stanowi zatem stosunkowo „młodą" ideę, której znaczenie i zakres stopniowo nabierał i nabiera nadal znaczenia, w szczególności po Deklaracji Szkokholmskiej z 1972 r., która zainspirowała konieczność powołania wyspecjalizowanej agencji przy ONZ zajmującej się problematyką ochrony środowiska, przyczyniając się do powstał powstania UNEP (s. 32 i n.). Omawiając kolejne etapy rozwoju idei udziału społeczeństwa w ochronie środowiska, Autorka syntetycznie omawia Deklarację z Rio de Janerio z 1992 r., a zwłaszcza jej zasadę 17, wedle której ocena oddziaływania na środowisko, jako narodowy instrument, musi zostać zastosowana dla zamierzonych działań, co do których można się spodziewać, że będą miały znacząco niekorzystny wpływ na środowisko i są przedmiotem podjęcia decyzji przez kompetentne narodowe władze. Syntetycznie omówiono także założenia i znaczenie dla poruszanej w pracy problematyki zagadnienia Konwencji z Espoo oraz proces jej ratyfikacji przez Ukrainę, a także ustalenia Protokołu w sprawie strategicznej oceny oddziaływania na środowisko do Konwencji o ocenach oddziaływania na środowisko w kontekście transgranicznym, sporządzonego w Kijowie z 2003 r. Rozważania w tym zakresie zostają wzbogacone (jakkolwiek dość skromnym) orzecznictwem sądowym (m. in. sprawa Trail Smelter, czy wyrok MTS z 25 września 1997 r. w sprawie „Gabcikovo-Nagymaros i inne, s. 34 i n.). W następnej kolejności Autorka rekonstruuje prawodawstwo UE w tym zakresie (s. 36 i n.), w tym dyrektywę 2011/52/UE i dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/52/UE z dnia 16 kwietnia 2014 r. zmieniającą dyrektywę 2011/52/UE w sprawie oceny wpływu wywieranego przez niektóre przedsięwzięcia publiczne i prywatne na środowisko. Syntetycznie odtworzono także polskie regulacje prawne w tym zakresie (s. 41 i n.).

Szczególne zainteresowanie wzbudza analiza ustawodawstwa ukraińskiego, w tym znaczenie i charakter prawny państwowej ekspertyzy ekologicznej oraz procedury *OVOS* (uregulowanej w aktach mających techniczny charakter), niezgodnymi – jak twierdzi Autorka. – z założeniami Konwencji z Espoo (s. 43 – 58). Są to uwagi wartościowe, wnoszące nowe, ciekawe światło do problematyki związanej z oceną oddziaływania na środowisko.

W rozdziale 3 (*Public participation procedure in environmental decision-making - an overview*) bardzo syntetycznie ujęto rozwój międzynarodowego, europejskiego, polskiego oraz ukraińskiego stanu prawnego w zakresie udziału społeczeństwa w postępowaniach oddziałujących na środowisko oraz przedstawiono aktualne uwarunkowania prawne, w tym m.in. zasadnicze dla recenzowanej rozprawy instytucje konwencji z Aarhus, dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/92/UE z dnia 13 grudnia 2011 r. w sprawie oceny skutków wywieranych przez niektóre przedsięwzięcia publiczne i prywatne na środowisko naturalne (*EIA*), dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2001/42/WE z dnia 27 czerwca 2001 r. w sprawie oceny wpływu niektórych planów i programów na środowisko (*SEA*) oraz Rady 92/43/EWG z dnia 21 maja 1992 r. w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory (Dyrektywa siedliskowa), a także polskie i ukraińskie akty normatywne regulujące zasady postępowania w zakresie oddziaływania na środowisko. Podzielam w tym zakresie stanowisko Doktorantki, że prawo do środowiska można zapewnić poprzez realizację „środowiskowych praw procesowych", do których należy prawo do udziału w podejmowaniu decyzji dotyczących konkretnych przedsięwzięć mogących mieć znaczący wpływ na środowisko, wyrażone w art. 6 Konwencji z Aarhus i art. 6-9 dyrektywy 2011/92/UE (s. 79-80). Analiza materiału przedstawionego przez Doktorantkę przekonuje, że jej teza, iż ustawodawstwo ukraińskie nie zapewniało takiego udziału, jest słuszna. Słuszny jest też wniosek, że formalnie procedura partycypacji społecznej dotycząca indywidualnego podejmowania decyzji przewidziana w ukraińskiej u.o.ś., której celem było wdrożenie międzynarodowych i unijnych standardów w tym zakresie, oparta jest na procedurze przewidzianej w konwencji z Aarhus i dyrektywie 2011/92/UE (s. 80). Podzielam wnioski Autorki co do różnic między polską a ukraińską procedurą dotyczącą udziału społeczeństwa (s. 80 i n.).

Kolejna część rozprawy (rozdział 4.: *Objective scope of public participation in environmental impact assessment of specific activities*) przedstawia analizę kręgu podmiotów uprawnionego do korzystania z uprawnień w procedurze dotyczącej udziału społeczeństwa. Autorka analizuje tu pojęcia: „społeczeństwa" (*the public*), „zainteresowanej społeczności" (*the public concerned*), a także pojęć „każdego", „strony postępowania" oraz uczestników na

prawach strony w postępowaniu, używanych w doktrynie i aktach normatywnych w Polsce (s. 104 i n.) oraz pojęć, jakimi posługuje się ukraińska u.o.ś.

Konwencja z Aarhus określa podmiot uprawniony do korzystania z praw wynikających z procedury udziału społeczeństwa, odwołując się do pojęć społeczeństwa (*the public*) i „zainteresowanej społeczności" (*the public concerned*, s. 81). Podzielam pogląd Autorki, że istnieje pewna niespójność między różnymi postanowieniami konwencji z Aarhus przy określaniu podmiotów uprawnionych do udziału na różnych etapach procedury z udziałem społeczeństwa. Mianowicie, zgodnie z konwencją społeczeństwu przysługuje tylko prawo do zgłaszania uwag i wniosków oraz do otrzymywania zawiadomienia o wydanej decyzji, podczas gdy pozostałe prawa przysługują „zainteresowanej społeczności" (s. 81).

Autorka słusznie przyjmuje, że w prawie międzynarodowym i unijnym, które wyznaczają ramy udziału społeczeństwa, stosuje się pojęcie społeczeństwa (*the public*) i zainteresowanej społeczności (*the public concerned*, s. 99). Polska regulacja posługuje się pojęciem „każdy" (*every person*), „stron postępowania" (*parties to the procedure*) i uczestnika na prawach strony (*participants with the rights of a party*). Natomiast ukraińska – używa terminu społeczeństwo (*the public*) i – co szczególnie interesujące – nie przyznaje NGOs statusu podobnego do polskiego uczestnika na prawach strony (s. 99).

W rozdziale 4 analizie poddano również zastosowanie zasady niedyskryminacji w procedurze udziału społeczeństwa oraz prawa organizacji ekologicznych do udziału w postępowaniach środowiskowych w prawie międzynarodowym, europejskim, polskim i ukraińskim, a sformułowane tam wnioski oceniam jako poprawne i wystarczające na potrzeby pracy.

W rozdziale 5 (*Subject matter and basic principles of public participation in environmental impact assessment of specific activities*) omówiono procedury podejmowania decyzji w postępowaniach środowiskowych, w których udział społeczeństwa jest obligatoryjny. Węzłowe znaczenie z punktu widzenia zakresu tematycznego rozprawy mają – przedstawione w nim – rozważania dotyczące zgodności obecnego prawa ukraińskiego z międzynarodowymi i europejskimi wymogami dotyczącymi wczesnego informowania zainteresowanej społeczności („*the public concerned shall be informed ... early in an environmental decision-making procedure*", art. 6 ust. 2 Konwencji z Aarhus) oraz określania rozsądnych ram czasowych (*reasonable time-frames*, art. 6 ust. 2 Konwencji z Aarhus) dla różnych etapów procedury z udziałem społeczeństwa. Tego rodzaju rozważania znaczenie podnoszą wartość recenzowanego opracowania, wprowadzając istotny element nowości. Szersze rozważania w

tej kwestii nie są bezwzględnie niezbędne, a przedstawiony zarys problematyki stanowi dobre wprowadzenie do prowadzonych dalej rozważań w Rozdziałach 6-8, oraz w Rozdziale 9.

Rozdział 6 (*Notifying the public on the initiation of the decision-making and of the commencement of the public participation procedure*) poświęcony jest pierwszemu etapowi procedury z udziałem społeczeństwa, jakim jest powiadomienie społeczeństwa o przedsięwzięciu. Doktorantka w rozdziale tym analizuje trzy główne zagadnienia. Po pierwsze, omawia podmioty uprawnione do otrzymania zawiadomienia oraz podmioty odpowiedzialne za zapewnienie ogłoszenia/doręczenia (w zależności od rodzaju podmiotów) publicznego zawiadomienia i zwraca uwagę na różnice w przepisach międzynarodowych, europejskich, polskich i ukraińskich w tym zakresie (s. 29, s. 124 i n.). Po drugie, w analizowanym rozdziale zbadano, czy w ustawodawstwie unijnym, polskim i ukraińskim spełniony jest wymóg odpowiedniego, terminowego i skutecznego sposobu publicznego zawiadomienia (ogłoszenia – *notice*) przewidzianego w art. 6 Konwencji z Aarhus oraz konsekwencje jego spełnienia lub nie zastosowania się do tego standardu (s. 29, s. 127 i n.). Po trzecie, w rozdziale tym przeanalizowano wykaz informacji, które powinny znaleźć się we wspomnianym ogłoszeniu zgodnie z wymienionymi systemami prawnymi oraz wzorem wskazanym w art. 6 Konwencji z Aarhus (s. 130 i n.). Końcowe rozważania zawarte w Rozdziale 6 skupiają się na analizie różnych form powiadomienia społeczeństwa, w szczególności na formie ogłoszenia publicznego i/lub indywidualnego (s. 29, s. 130 i n., s. 148 i n.).

W Rozdziale 7 recenzowanej pracy (*Providing access to information relevant do the decision-making*) przeanalizowano przepisy międzynarodowe, EU, polskie i ukraińskie dotyczące zapewnienia społeczeństwu dostępu do informacji istotnych dla procesu podejmowania decyzji w analizowanych postępowaniach z udziałem społeczeństwa. Autorka wnikliwie bada podmioty zobowiązane do zapewnienia dostępu do informacji społeczeństwu (s. 171 i n.) oraz podmioty uprawnione do zapewnienia takiego dostępu, przedstawia także zakres informacji, jaki powinien być udostępniony (s. 29-30; s. 171 i n.). W rozdziale tym poddano również analizie wymogi proceduralne dostępu do informacji, takie jak konieczność złożenia wniosku o dostęp do informacji oraz zasady nieodpłatnego udostępnienia informacji (s. 30). W tym kontekście Doktorantka zwraca uwagę na interesujące rozwiązania ustawodawstwa ukraińskiego, które zapewniają możliwość dostępu do informacji za pośrednictwem centralnego portalu elektronicznego, tzw. *єдиний реєстр з оцінки впливу на довкілля* (s. 30, s. 183 i n.). Analiza tego rozwiązania, jak również możliwość sprawdzenia, jak rejestr działa w praktyce (Autorka podaje adres portalu) niewątpliwie wzbogacają treść pracy.

Rozdział 8 (*The possibility for the public to submit comments and opinions*) omawia trzeci etap procedury z udziałem społeczeństwa. Przedstawiono w nim ważki problem prawa do zgłaszania uwag, informacji, analiz i opinii, które uważa się za odnoszące się do planowanego przedsięwzięcia (s. 30, s. 193 i n.). Końcowa część tego fragmentu pracy poświęcona jest omówieniu terminu przewidzianego do zgłaszania komentarzy, opinii, itd.

Rozdział 9 (*Consideration of public comments and opinions and taking a decision*) koncentruje się na wyartykułowaniu znaczenia wymogu należytego uwzględnienia rezultatów uzyskanych w wyniku udziału społeczeństwa w postępowaniu oraz analizuje znaczenie i zakres obowiązku wskazania uzasadnienia oraz ustaleń, na których oparto decyzję zgodnie z prawem międzynarodowym, UE, polskim i ukraińskim (s. 227 i n.).

Rozdział 10 stanowi podsumowanie, będące niejako zbiorem „wniosków końcowych" (s. 272 i n.).

Podsumowując, uważam, że struktura rozprawy, układ jej treści, a także kolejność rozważań mogą być ocenione jako prawidłowe. Nie ulega wątpliwości, że mgr Wiktoria Raczyńska w sposób logicznie i konstrukcyjnie poprawny oraz spójny merytorycznie poddała analizie podstawowe zagadnienia związane z problematyką procedury udziału społeczeństwa w nowej regulacji prawnej ocen oddziaływania na środowisko przedsięwzięć na Ukrainie.

W niektórych miejscach pracy (np. podczas analizy podmiotów uprawnionych do uzyskania informacji o środowisku i/oraz udziału w postępowaniu) oczekiwałabym, co prawna nieco więcej samodzielnej analizy badawczej i dyskusji z poglądami doktryny, nie zaś jedynie przywoływania i/lub referowania istniejącego orzecznictwa oraz aktów normatywnych, niemniej praca nie jest pozbawiona samodzielnych refleksji, a przedstawiona uwaga jej w tym zakresie nie dyskwalifikuje.

5. Strona formalno-językowa rozprawy doktorskiej

Od strony formalno-językowej rozprawa mgr Wiktorii Raczyńskiej jest poprawna. Autorka dobrze posługuje się prawnym i prawniczym językiem angielskim, tłumaczenie polskiej terminologii (jak np. „participants with the rights of a party") należy uznać za zadowalającą. Nie do końca przekonuje mnie tłumaczenie terminu „uczestnik", „jednostka" na oznaczenie uczestnika postępowania jako „*entity*" (s. 29 i rozważania w Rozdziale 6); użyłabym określenia „*participant*". Jest to jednak kwestia przyjętej konwencji (w tym wpływu terminologii Konwencji z Aarhus), która nie umniejsza wartości merytorycznej prowadzonych rozważań. Nie potrafię dokonać natomiast oceny tłumaczenia terminologii ukraińskiej, gdyż nie władam tym językiem.

Zaznaczenia wymaga także, że praca została napisana językiem jasnym i przyjaznym dla Czytelnika, co w szczególności zasługuje na podkreślenie w dobie nadmiernego (i z reguły niepotrzebnego) komplikowania struktury wywodu i „niechlujstwa" wypowiedzi. Także elegancki, wolny od emocji styl opracowania tekstu odpowiada wzorcom wypracowanym w teorii dogmatyk prawniczych.

Redakcja recenzowanej pracy spełnia wymogi rozprawy doktorskiej, jakkolwiek nie jest wolna od różnorakich, jednak na szczęście nielicznych, błędów. Są to drobne błędy pisarskie i usterki o charakterze redakcyjnym (np. *Wester* zamiast *Western*, „zapominanie" o zamknięciu nawiasu, itd.). Takie „potknięcia" zdarzają się nawet doświadczonym badaczom naukowym, stąd nie skupiałam się na ich „tropieniu" w recenzowanej pracy. Nie mają one także wpływu na zasadniczą merytoryczną warstwę prowadzonych rozważań.

Sposób redagowania przypisów oraz innych części pracy nie budzi zastrzeżeń.

Zasady cytowania i wykorzystywania treściowego poszczególnych pozycji piśmiennictwa naukowego zasługują na pozytywną ocenę. Tekst rozprawy, postrzegany z perspektywy całości dowodzi opanowania przez Doktorantkę techniki pisania prac naukowych oraz umiejętności posługiwania się językiem dyskursu naukowego.

6. Konkluzje

Podsumowując sformułowane wyżej oceny jednoznacznie stwierdzam, że recenzowana rozprawa mgr Wiktorii Raczyńskiej stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego z zakresu prawa administracyjnego oraz prawa ochrony środowiska. Z przedstawionych powyżej uwag, w tym nawet tych krytycznych, rysuje się pozytywny obraz recenzowanej dysertacji. Na aprobatę zasługuje przede wszystkim wybór przedmiotu badań oraz bogaty kontekst prawnoporównawczy.

Można przyjąć, że Doktorantka wykazała, iż dysponuje wystarczającą ogólną wiedzą teoretyczną z zakresu nauki prawa administracyjnego oraz prawa ochrony środowiska, a także – wymaganą przez prawo powszechnie obowiązujące – umiejętnością samodzielnego rozwiązania zagadnienia naukowego. Autorka przedstawiła bowiem dzieło, które podejmuje ważny pod względem praktycznym problem badawczy i stawia w nim problemy teoretyczne o dużym znaczeniu praktycznym, rozwiązuje je, prowadzi dyskusję (jakkolwiek rzadko i zwykle nieśmiało) z poglądami innych badaczy w kontekście badanej tematyki.

Z uwagi na powyższe, recenzowana rozprawa doktorska mgr Wiktorii Raczyńskiej pt. „Procedura udziału społeczeństwa w nowej regulacji prawnej ocen oddziaływania na środowisko przedsięwzięć na Ukrainie w świetle wymagań prawa międzynarodowego,

unijnego i polskiego" odpowiada wymaganiom stawianym przez wskazane we wstępie recenzji przepisy powszechnie obowiązujące. Rekomenduję zatem Rady Naukowej Uniwersytetu Opolskiego w Opolu przyjęcie powyższej rozprawy oraz dopuszczenie jej do publicznej obrony.

Gdańsk, dnia 30 sierpnia 2020 r.